

Radosław Zenderowski

System partyjny Republiki Słowackiej (1993-2002)

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 11,
113-130

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

RADOSŁAW ZENDEROWSKI

System partyjny Republiki Słowackiej (1993–2002)

The Party System in the Slovak Republic (1993–2002)

Republika Słowacka to stosunkowo młode państwo, które w styczniu 2003 roku weszło w drugą dekadę swojego istnienia. Ta perspektywa stała się dla wielu komentatorów okazją do wygłoszenia opinii podsumowujących ten, skądinąd bardzo burzliwy, okres. Mimo wielu uwag krytycznych, rzadko kto odważy się współcześnie kwestionować sens powstania niezależnego państwa.¹ Pokojowy rozwój Czechów i Słowaków stanowi obecnie w podręcznikach politologii i prawa międzynarodowego przykład bezkrwawej realizacji zasady samostanowienia narodów. Słowacy, którzy po raz pierwszy w swojej historii utworzyli suwerenne państwo, zmuszeni są sprostać wielu trudnym wyzwaniom. Do najważniejszych zaliczyć należy: odzyskanie wiarygodności na scenie międzynarodowej po kilkuletnich rządach *quasi*-dyktatorskich, integrację z Unią Europejską i wyrzeczenie się części dopiero co uzyskanej suwerenności, dołączenie do struktur Paktu Północnoatlantyckiego, a także rozwiązanie problemu licznych mniejszości narodowych, zwłaszcza Węgrów oraz związany z tym problem normalizacji stosunków z Budapesztem. To tylko najważniejsze wyzwania.

W niniejszym artykule analizuję proces powstawania i ewolucji słowackiego systemu partyjnego. Prezentuję dwie perspektywy. Pierwsza umożliwi spoj-

---

¹ Wyniki badań socjologicznych pokazują, że Słowacy bardziej pogodzili się z istnieniem suwerennego państwa, aniżeli przyjęli jego powstanie z entuzjazmem. W 2000 r. ponad połowa Słowaków uznała podział Czecho-Słowacji za zdecydowanie lub zły lub raczej zły (przecznego zdania było 42%). Jednocześnie 61% Słowaków uznało, że są dumni ze swojego państwa. O. Gyárfášová, *Desat rokov po... Ako to vidí verejná mienka*, „Listy SFPA”, Január–Február 2003 (www.sfpa.sk).

rzenie na system partyjny przez pryzmat zachodzących w nim zmian. Moim celem jest przede wszystkim ukazanie specyfiki tegoż systemu w okresie 1993–2002, czyli od powstania Republiki Słowackiej po ostatnie wybory parlamentarne. Wskazuję na główne trendy oraz okresy w rozwoju słowackiej sceny politycznej. Następnie przedmiotem analiz jest instytucjonalizacja prawna partii politycznych na Słowacji. Perspektywa druga stwarza z kolei okazję do spojrzenia na system partyjny przez pryzmat jego elementów. Przedmiotem analiz są w tym przypadku poszczególne partie polityczne. Odpowiadam na pytanie o tzw. bazę społeczną (elektorat) poszczególnych ugrupowań (przyjmując kryterium statusu społecznego, kryterium regionalne i ideologiczne). Następnie wskazuję na miejsce partii politycznych w systemie i proponuję na tej podstawie klasyfikację.

CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU PARTYJNEGO

Podstawową cechą słowackiego systemu partyjnego jest jego duże rozdrobnienie oraz niska stabilność. W wyborach parlamentarnych, które odbyły się jesienią w 2002 roku, aż dziesięć partii uzyskało więcej niż 3% poparcia (1994 – 9 partii, 1998 – 11 partii), z czego przedstawiciele siedmiu ugrupowań zasiedli w parlamencie.² Z kolei niska stabilność objawiająca się rozpadem, trwałą marginalizacją (np. SDSS) lub secesjami poszczególnych ugrupowań politycznych (np. Smer stworzony przez lidera SDL¹, HZD z HZDS, PSNS z SNS), a także pojawianiem się „partii jednego sezonu” (np. SOP – Partia Porozumienia Obywatelskiego) sprawia, iż trudno jest w przypadku Słowacji mówić o wykształceniu się trwałego reżimu demokratycznego.³ Na słowackiej scenie politycznej nie brakuje także dość „egzotycznych” (przynajmniej z nazwy) ugrupowań, cieszących się jednak niewielkim poparciem wyborczym (0,01–1,5%). Zaliczyć można do nich takie ugrupowania, jak: Partia przeciwko korupcji – za porządkiem, pracą i pieniędzmi dla wszystkich przyzwoitych obywateli, Ruch na rzecz prosperujących Czech + Słowacji (wybory 1994), Běčko – Rewolucyjna Partia Robotnicza (1998 i 2002) oraz Kobieta i Rodzina (2002). Źródeł znacznej defragmentacji systemu partyjnego można doszukiwać się w ostrych konfliktach ideologicznych, charakterystycznych dla nowych tworów państwowych. Główne linie podziału dzielą po pierwsze – zwolenników utrzymania *status quo* i zwolenników zdecydowanych reform, po drugie – zwolenników daleko posuniętego interwencjonizmu państwowego i zwolenników wolnego rynku, po

² Štatistický úrad SR (<http://www.statistics.sk>).

³ Partie polityczne na Słowacji – poza HZDS – nie wywodzą się z VPN (Verejnost Profi Nasiliu), lecz powstawały w efekcie konfliktów między partiami (podobieństwo do Polski). W. Jednaka, *Partie polityczne wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, Wrocław 1998, s. 113.

trzecie – zwolenników etnicznej i propagatorów politycznej (obywatelskiej) koncepcji narodu (m.in. kwestia uregulowania statusu mniejszości węgierskiej).⁴ Nie bez znaczenia okazuje się również silna polaryzacja społeczeństwa słowackiego wokół kwestii przystąpienia i uczestnictwa tego kraju w Pakcie Północnoatlantyckim oraz Unii Europejskiej. Dodatkowym faktorem różnicującym jest stosunek do komunistycznej przeszłości.⁵

Do wyborów parlamentarnych w roku 1998 partią, która odgrywała główną rolę w polityce słowackiej, był Ruch na Rzecz Demokratycznej Słowacji, powstały jeszcze w Czechosłowacji (1991). Charyzmatyczny przywódca HZDS – V. Mečiar tylko dwukrotnie (1991, 1994), i to zaledwie na kilka miesięcy, pozbawiany był w tym okresie funkcji premiera. Większość w parlamencie HZDS (partia, która sama siebie określała mianem centrowej) uzyskiwał dzięki koalicji ze skrajnymi ugrupowaniami: nacjonalistyczną Słowacką Partią Narodową (SNS) i *de facto* komunistycznym Zrzeszeniem Robotników Słowacji (ZRS).

Sytuacja zmieniła się diametralnie, gdy na skutek zawiązania dość egzotycznej koalicji (jeśli wziąć pod uwagę względy programowe) do władzy doszły partie stawiające sobie za cel „demechryzację” państwa (SDK, SDL’, SMK i SOP).⁶ Nie bez znaczenia było również to, iż HZDS stracił jednego ze swoich dotychczasowych sojuszników – ZRS, które po prostu nie dostało się do parlamentu. Mimo, iż duża część politologów nie wróżyła tzw. „lewo-prawej koalicji” szans na przetrwanie do wyborów w 2002 roku, przywołując głównie fakt daleko idącej niezgodności programowej poszczególnych partii tworzących koalicję rządową (m.in. kwestia prywatyzacji, konkordatu ze Stolicą Apostolską podpisanego wbrew negatywnej opinii postkomunistów z SDL’, regulacji w zakresie praw mniejszości narodowych, itd.), okazało się ostatecznie, że wola politycznej marginalizacji obozu V. Mečiara jest nadrzędna.⁷

Wybory, które odbyły się jesienią 2002 roku, przyniosły zwycięstwo HZDS (19,5%, jakkolwiek był to najslabszy wynik wyborczy w historii tej partii). Nie dało się jednak ono przełożyć na udział we władzy z uwagi na niemożność stworzenia koalicji, która gwarantowałaby większość w parlamencie. Dużym zaskoczeniem był stosunkowo słaby wynik partii Smer (powstałej po secesji z SDL’) i jej charyzmatycznego przywódcy z nieskrywanym apetytem na fotel premiera – Roberta Fico (badania opinii publicznej wskazywały na 20%

⁴ W. Zakrzewski, *Republika Słowacka*, [w:] E. Gdulewicz (red.), *Ustroje państw współczesnych*, t. 2, Lublin 2002 s. 199.

⁵ I. Šimko, *SDK – šanca modernej a civilizovanej politiky*, „Dilema” 1998, nr 6. www.dilema.sk/_jun_98.htm (28.01.03).

⁶ G. Mesežnikov, *Vol’by 1998 a vývoj systému politických strán*, [w:] M. Bútorá, G. Mesežnikov, Z. Bútorová (red.), *Kto? Prečo? Ako? – Slovenské vol’by 1998*, Wyd. Inštitút pre Verejné Otázky, Bratislava 1999, s. 37–38.

⁷ *Europa Środkowa – dziesięć lat później*, „Rocznik Strategiczny” 1999/2000, s. 225–227.

poparcie, ostatecznie Smer musiał zadowolić się wynikiem na poziomie 13,5%). Kolejną niespodzianką tych wyborów było ponad 6% poparcie dla Komunistycznej Partii Słowacji (KSS), ortodoksyjnej, niezreformowanej, czasem określanej jako neostalinowska. Zdystansowała ona zreformowaną partię postkomunistyczną – SDL', której poparcie na poziomie 1,4% nie pozwoliło na wejście do parlamentu. Nieoczekiwanie wysokie poparcie (15,1%) otrzymała również partia dotychczasowego premiera Mikulaša Dzurindy – SDKÚ (powstała z myślą o zintegrowaniu środowisk tworzących SDK, która ostatecznie okazała się być połączeniem części KDH i DU). Wydawało się bowiem, że trudna sytuacja kraju, a także ujawnione liczne afery i skandale polityczne przyczynią się do znacznego spadku poparcia dla tej formacji.⁸ Ostatecznie władzę na Słowacji utrzymały podmioty tworzące poprzednią koalicję, przy czym na skutek niew wejścia do parlamentu lewicowego SDL', rząd stał się bardziej wyrazisty ideologicznie (centroprawicowy). Nie bez znaczenia było w tym przypadku dokooptowanie do koalicji nowo powstałej partii o liberalnym profilu – Związku Nowego Obywatela (ANO), rekompensującej w pewnym sensie nieobecność SOP, która nie dostała się do parlamentu z uwagi na śladowe poparcie. Ostatecznie umowę koalicyjną podpisały następujące partie: SDKÚ, KDH, SMK oraz ANO, dysponując jednak tylko 78 (na 150) miejscami w parlamencie.

Duże znaczenie dla zmian dokonujących się na słowackiej scenie politycznej wydaje się mieć presja wspólnoty międzynarodowej, która m.in. ustami wysokich przedstawicieli UE i NATO wielokrotnie uzależniała pomoc zagraniczną oraz przyjęcie Słowacji do struktur integracyjnych od respektowania zasad liberalnej demokracji. A zatem odsunięcie od władzy obozu V. Mečiaru nieoficjalnie stawiano jako warunek uznania Słowacji za pełnowartościowego partnera Zachodu w stosunkach politycznych i gospodarczych. Należy w tym miejscu odnotować fakt, iż zdaniem 60% Słowaków to, jakie partie zwyciężą w wyborach i będą tworzyć koalicję rządową, ma wpływ na przyjęcie tego kraju do NATO. Stanowisko danej partii w sprawie członkostwa w Pakcie Północnoatlantyckim stało się istotnym faktorem przy podejmowaniu decyzji wyborczej dla przeszło połowy słowackich wyborców, przy czym dla zwolenników SDKÚ aż w 95%, SDA – 83%, SMK – 79%, DS-DÚ – 78%, ANO – 73% i KDH – 69%. Z kolei dla sympatyków takich ugrupowań jak HZDS (34%) czy PSNS (38%) stanowisko tych partii w sprawie członkostwa Słowacji w NATO nie miało większego znaczenia.⁹

⁸ S. Balík, L. Kopeček, *Slovenské volby 2002 – překročení rubikonu?*, „Středoevropské politické studie” 2002, nr 4. www.iips.cz/cisla/12/kop_slov.html (23.01.03).

⁹ M. Škrabala (oprac.), *Vol'by do NR 2002* (badanie z dnia 1–10.06.2002). Informácie Ústavu pre Výskum Verejnej Mienky pri ŠÚSR. Informatívne správy Štatistického úradu SR. www.statistics.sk.

Poddając analizie współczesny system partyjny Republiki Słowackiej, można zauważyć kilka znaczących cech, wskazujących na specyfikę Słowacji w omawianym aspekcie. Po pierwsze, przeważają tutaj partie niewielkie, liczące od 10 do 30 tysięcy członków. Poza tym odnotować należy spore rozdrobnienie partyjne, które jednak, co ciekawe, raczej nie destabilizuje systemu politycznego – wybory parlamentarne odbywają się począwszy od 1994 roku regularnie co cztery lata, próby zaś rozpisania przedterminowych nie zyskują większego poparcia. Po drugie, większość partii unika jasnego formułowania swego profilu programowego w dziedzinie społeczno-ekonomicznej. Po trzecie, interesujące wydaje się być zjawisko stosunkowo wysokiej frekwencji (ok. 80%) w wyborach parlamentarnych, której towarzyszy ok. 50% „stałość” wyborcza elektoratu (głosowanie przez danego wyborcę na to samo ugrupowanie). Należy przy tym jeszcze zauważyć, że wysokiej frekwencji nijak nie da się pozytywnie skojarzyć z pozawyborczym zaangażowaniem politycznym obywateli (które jest bardzo niskie), jak również z oceną pracy parlamentu i parlamentarzystów (która również jest nie najlepsza). Po czwarte, należy odnotować znacznie szybszą krystalizację i stabilizację prawej strony sceny politycznej, podczas gdy lewa strona podlega ciągłym transformacjom. Po piąte, na uwagę zasługuje proces tworzenia koalicji gabinetowych, który przybiera formę rywalizacji dwublokowej.¹⁰

INSTYTUCJONALIZACJA PRAWNA PARTII POLITYCZNYCH

Pierwsza ustawowa regulacja, licząc od czasu „aksamitnej rewolucji”, nastąpiła jeszcze przed rozpadem federacji czecho-słowackiej w październiku 1991 roku. Do roku 2001 sześciokrotnie nowelizowano tę ustawę, nadając jej ostatecznie kształt w pełni odpowiadający demokratycznym standardom. Obecnie podstawą prawną powołania do życia partii politycznej jest jej rejestracja przez ministra spraw wewnętrznych na wniosek co najmniej 1000 pełnoletnich obywateli. Ustawa gwarantuje wolność tworzenia oraz działania partii, przyznaje im osobowość prawną oraz zapewnia ochronę sądową. Regulacja z 2001 roku znosi ponadto możliwość finansowania partii i ich kampanii wyborczych z dotacji zagranicznych, regulując jednocześnie zasady finansowania z budżetu państwa partii reprezentowanych w parlamencie oraz wprowadzając obowiązek publikowania sprawozdań finansowych.¹¹ Drugim istotnym *novum* jest zakaz podwójnego członkostwa partyjnego – w partii macierzystej oraz partii utworzonej na potrzeby wyborcze (*de facto* koalicji partii). Zabiegu takiego dokonały partie opozycyjne przed wyborami w 1998 roku, chcąc tym samym uniknąć

¹⁰ W. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 199–201; M. Ivantysyn, *Nacrt politickej kultury Slovenska*, „Dilema” 1999, nr 11. www.dilema.sk/_nov_99.htm (28.01.03).

¹¹ Zákon č. 115/2001 (28.02.2001).

„gilotynty progowej” wprowadzonej ustawowo przez rząd V. Mečiara. Zgodnie z tą regulacją do zdobycia mandatu przez ugrupowanie występujące w koalicji wyborczej konieczne było uzyskanie przez każdą z partii z osobna co najmniej 5% ważnie oddanych głosów.¹²

Na Słowacji kandydat, ażeby móc ubiegać się o mandat poselski, musi najpierw znaleźć się na liście partyjnej. Możliwe jest głosowanie preferencyjne, tzn. na czterech wybranych z listy kandydatów. Partia (koalicja), by móc wziąć udział w wyborach, musi albo posiadać swój klub parlamentarny, liczący co najmniej 8 posłów, albo przedłożyć wraz z listą kandydatów deklarację wskazującą, że ma przynajmniej 10 tys. członków lub listę z co najmniej 10 tys. podpisów obywateli popierających jej kandydaturę.¹³ Próg wyborczy dla partii wynosi na Słowacji 5%, dla koalicji 2–3 partii – 7%, dla większych zaś – 10%. Mandaty poselskie rozdzielane są według metody Hagenbacha-Bischoffa, która preferuje partie silniejsze, wpływając na przynajmniej czasową i pragmatyczną konsolidację.¹⁴

CHARAKTERYSTYKA GŁÓWNYCH UGRUPOWAŃ PARTYJNYCH

BAZA SPOŁECZNA GŁÓWNYCH UGRUPOWAŃ PARTYJNYCH

Analizując słowacki system partyjny i popularność poszczególnych ugrupowań politycznych, zwłaszcza w kontekście ostatnich wyborów parlamentarnych, należy zwrócić uwagę na fakt, iż kryterium silnie różnicującym preferencje wyborcze jest czynnik regionalny ściśle związany ze strukturą społeczno-ekonomiczną kraju. Na plan pierwszy wysuwa się tutaj podział na Słowację północną i południową, przy czym ta druga stanowi wyraźną dominantę partii mniejszości węgierskiej (SMK). W powiatach położonych przy granicy z Węgrami partia ta uzyskała poparcie w skali od 9,5–86% (wynik w skali kraju: 11,2%). Fakt istnienia partii mniejszości narodowej monopolizującej głosy wyborcze – w tym przypadku Węgrów – stanowi wyraz etniczacji polityki. Nie świadczy to dobrze o stopniu demokratyzacji państwa, a tym bardziej nie może być czynnikiem stabilizującym ustrój polityczny. Nakładanie się na siebie czynników: etnicznego i politycznego (a tym bardziej jeszcze religijnego) bardzo często stanowi bowiem zarzewie groźnych konfliktów. Przyjrzyjmy się zróżnicowaniu regionalnemu w skali poparcia innych partii. I tak, pyrrusowy zwycięzca wyborów z 2002 roku – HZDS największą (tzn. wyższą niż w skali całego kraju) popularnością cieszy się zdecydowanie w północno-zachodniej

¹² W. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 201–202.

¹³ M. Krištofik, *Volebný systém do Národnej rady Slovenskej republiky*, „Středoevropské politické studie” 2001, nr 4. www.iips.cz/cisla/texty/komentare/rada401.html (23.01.03).

¹⁴ W. Zakrzewski, *op. cit.*, s. 202–203.

Tab. 1. Ważniejsze partie polityczne na Słowacji

Skrót nazwy partii	Nazwa partii (wersja oryginalna)	Nazwa partii (wersja polska)
ANO	Aliancia nového občana	Związek Nowego Obywatela
DS	Demokratická strana	Partia Demokratyczna
DÚ	Demokratická únia	Unia Demokratyczna
HP	Hnutie poľnohospodárov SR	Ruch Rolników
HZD	Hnutie za demokraciu	Ruch na Rzecz Demokracji
HZDS	Hnutie za demokratické Slovensko	Ruch na Rzecz Demokratycznej Słowacji
KDH	Kresťanskodemokratické hnutie	Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny
KSS	Komunistická strana Slovenska	Komunistyczna Partia Słowacji
PSNS	Pravá Slovenská národná strana	Prawdziwa Słowacka Partia Narodowa
SDA	Sociálnodemokratická alternatíva	Alternatywa Socjaldemokratyczna
SDK	Slovenská demokratická koalícia	Słowacka Koalicja Demokratyczna
SDKÚ	Slovenská demokratická a kresťanská únia	Słowacka Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna
SDL'	Strana demokratickej ľavice	Partia Lewicy Demokratycznej
SDSS	Sociálnodemokratická strana Slovenska	Słowacka Partia Socjalno-Demokratyczna
Smer	Smer	Kierunek
SMK	Strana maďarskej koalície	Partia Koalicji Węgierskiej
SNS	Slovenská národná strana	Słowacka Partia Narodowa
SOP	Strana občianskeho porozumenia	Partia Porozumienia Obywatelskiego
SV*	Spoločná voľba	Wspólny Wybór
SZS	Strana zelených na Slovensku	Słowacka Partia Zielonych
ZRS	Sdruženie robotníkov Slovenska	Zrzeszenie Robotników Słowackich

* SV stanowiła koalicję wyborczą (1994) następujących czterech partii politycznych: SDL', SDSS, SZS i HP.
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Statistický úrad SR (<http://www.statistics.sk>).

oraz częściowo w środkowej części kraju. Poparcie dla partii V. Mečiara waha się tutaj w granicach 29,2–41,2% (wynik w skali kraju: 19,5%). Elektorat centroprawicowej i rządzącej SDKÚ jest bardziej rozproszony terytorialnie, przy czym zdecydowanie największym poparciem partia ta cieszy się w południowo-zachodniej części Słowacji (zwłaszcza w rejonie stolicy), a także w rejonie dużych miast: Bańskiej Bystrzycy, Popradu, Koszyc i Preszowa, gdzie zyskała poparcie w granicach 20–40,6% (wynik w skali kraju: 15,1%). Z kolei poparcie dla nowo powstałej partii Smer zadeklarowali głównie wyborcy z zachodniej i częściowo środkowej części Słowacji, a także dwóch powiatów na wschodzie kraju położonych przy granicy z Polską i Ukrainą. W tych rejonach partia ta odnotowała wynik rzędu 16,2–20,4% (wynik w skali kraju: 13,5%). Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (KDH) cieszy się natomiast największym poparciem w północno-wschodniej, a także środkowej części Słowacji położonej przy granicy z Polską (Rużomberok, Dolny Kubin, Trstena, Namestovo). Duże poparcie posiada także w powiatach w południowo-zachodniej części kraju. Na wymienionych terenach KDH cieszy się popularnością w skali 11,3–23,6% (wynik w skali kraju: 8,3%). Związek Nowego Obywatela (ANO) jako jedyna

partia poza SMK odnotowała relatywnie wysokie poparcie na terenach zamieszkałych przez mniejszość węgierską, zwłaszcza w południowo-wschodniej części kraju (rejon Trebišova i Koszyc). Poza tym duże poparcie otrzymała także w środkowej i częściowo wschodniej Słowacji – na tych terenach ANO odnotowała poparcie rządu 10,6–15,2% (wynik w skali kraju: 8%). Natomiast północno-zachodni region stanowi – co ciekawe – „białą plamę” w skali poparcia dla tej partii. Komunistyczna Partia Słowacji (KSS), której do 2002 roku nie udało się przekroczyć 5% progu wyborczego, tym razem otrzymała bardzo wysokie poparcie zwłaszcza we wschodniej Słowacji, jak również częściowo w środkowej (rejon miast: Liptovski Mikulaš, Brezno, Poltár, Revúca, Turčanske Teplice, Žarovnica). W wymienionych regionach KSS zdobyła 9,7-24,9% głosów (wynik w skali kraju: 6,3%).¹⁵

Obok charakterystyki regionalnej istotne znaczenie dla określenia bazy społecznej poszczególnych partii mają zdefiniowane w oparciu o badania opinii publicznej¹⁶ cechy elektoratu związane z zarówno z miejscem w strukturze społecznej, jak i z deklarowanym światopoglądem. Elektorat największej partii na Słowacji – HZDS – w świetle badań przeprowadzonych w okresie przed wyborami parlamentarnymi 2002, tworzą głównie osoby starsze, powyżej 60. roku życia (ok. 40% osób w tej grupie popiera tę formację) z wykształceniem podstawowym i zawodowym (60%). Relatywnie niskie z kolei poparcie partia ta posiada wśród ludzi młodych (18–24 lat – ok. 6%), wśród obywateli należących do mniejszości węgierskiej (2%) oraz mieszkańców miast powyżej 100 tys. (12%), zwłaszcza zaś Bratysławy i Koszyc. Zwolennicy HZDS kierują się w swym wyborze głównie względami ideologicznymi (ponad 30%), przekonaniem o skuteczności partii w popieraniu rozwoju i bezpiecznej przyszłości (ok. 25%), a także sympatią do przywódców (15%). Słowacka Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna (SDKÚ) zyskała z kolei poparcie ludzi młodych (zwłaszcza w przedziale 25–39 lat – ok. 30%), osób z wykształceniem wyższym oraz z ukończoną maturą (razem 25%). Dużym poparciem partia ta cieszy się zwłaszcza w dużych miastach, powyżej 100 tys. mieszkańców (ponad 20%). Wyborcy SDKÚ kierowali się w swym wyborze głównie uznaniem dla roli partii w układzie rządowym (14%). Smer to przede wszystkim partia ludzi młodych.

¹⁵ Štatistický úrad SR (<http://www.statistics.sk>).

¹⁶ Należy jednak zastrzec, iż wyniki wyborów wykazują na dużą rozbieżność z publikowanymi badaniami opinii publicznej. Opinia publiczna jest na Słowacji, co można wywnioskować z przeprowadzonych na przestrzeni kilku miesięcy badań, stosunkowo mało stabilna. Należy zatem z dużą rezerwą przyjmować wyniki poszczególnych sondaży. Przykładem bardzo dużej rozbieżności między wynikami sondażu (przeprowadzonego na 17 dni przed wyborami parlamentarnymi w 2002 roku) a wynikami wyborów jest prognozowany wynik SDKÚ (8,5%) przy wyniku wyborczym na poziomie 15,1% poparcia. W przypadku innych partii było to odchylenie rządu ok. 2–2,5%, które w przypadku takich partii, jak np. KSS czy HZD, nie dawało pewności, czy przekroczą one próg wyborczy czy też nie (prognozy dawały w tym względzie większe szanse HZD, przy czym to KSS dostała się do parlamentu).

W przedziale wiekowym 18–29 lat poparcie dla tego ugrupowania deklarowało aż 54% respondentów. Wśród osób w wieku powyżej 50 lat Smer posiadał w 2002 roku nie więcej niż 13% zwolenników. Sporo, bo aż ok. 20% osób z wykształceniem średnim maturalnym oraz tyle samo z wykształceniem wyższym zdecydowało się poprzeć tę formację. Podobnie było w przypadku mieszkańców miast 50–100 tys. Wyborcy Smeru, usprawiedliwiając swoje poparcie wskazują głównie na względy ideologiczne (ponad 40%). Smer jako młoda partia przejęła sympatie polityczne ok. 20% dotychczasowych wyborców HZDS, 18% SDKÚ, 16% SDL' o ok. 9% SOP, przy czym warto odnotować także, że ponad 20% deklarujących poparcie dla tej partii rekrutuje się spośród tych, którzy nie wzięli udziału w wyborach w 1998 roku. Partia Koalicji Węgierskiej (SMK) cieszy się poparciem głównie osób narodowości węgierskiej (ponad 80%). Wyborcy SMK w swym poparciu kierują się głównie chęcią posiadania swoich przedstawicieli (węgierskich) w słowackim parlamencie i dobrą oceną ich dotychczasowej pracy (54%). KDH stanowi z kolei partię, której elektorat jest najbardziej zbliżony do struktury ogólnosłowackiej, nie posiada bowiem wśród swoich wyborców wyraźnej nadreprezentacji którejs z grup społecznych. Tym niemniej relatywnie dużo zwolenników partia ta posiada wśród osób w wieku 50–59 lat (ok. 13%) oraz mieszkańców miast liczących 50–100 tys. obywateli (ponad 11%). Związek Nowego Obywatela (ANO), podobnie jak Smer najwięcej potencjalnych wyborców posiada wśród przedstawicieli młodego pokolenia. W przedziale wieku 18–39 aż 36% respondentów deklaruje poparcie dla tej partii. Wyborcy tej partii, tłumacząc swój wybór, wskazywali głównie na względy ideologiczne (aż 44%) oraz na sympatyczny wizerunek tego ugrupowania (17%). ANO jako młoda partia przejęła sympatie polityczne ok. 30% dotychczasowych zwolenników SDKÚ, 18% – SOP, ok. 14% HZDS i 14% SDL'.¹⁷ Komunistyczna Partia Słowacji (KSS), na którą w sondażach przedwyborczych nie zwracano większej uwagi, a która wbrew przewidywaniom socjologów dostała się do parlamentu, posiada niewielką nadreprezentację wśród wyborców powyżej 60. roku życia (12%). Podobnie jednak jak ma to miejsce w przypadku KDH, elektorat tej partii zbliżony jest do struktury ogólnokrajowej i nie wykazuje wyraźnej nadreprezentacji którejs z grup społecznych.¹⁸

Na możliwe w sensie społecznej akceptacji koalicje wskazują wyniki badań społecznych, w których pytano respondentów o to, na jaką partię oddaliby swój drugi głos (gdyby nim dysponowali). I tak wyborcy HZDS najchętniej w drugiej

¹⁷ A. Pribojská (oprac.), *Volebné preferencie politických strán 17 dní pred konaním volieb do NR SR* (badanie z dnia 31.08–03.09.2002). Informácie stavu pre Výskum Verejnej Mienky pri ŠÚ SR. Informatívne správy Štatistického úradu SR. www.statistics.sk; M. Škrabala (oprac.), *op. cit.*

¹⁸ D. Šoucová (oprac.), *S kým sympatizujú občania Slovenska v súčasnosti?* (badanie z dnia: 2–9.01.2003). Informácie Ústavu pre Výskum Verejnej Mienky pri ŠÚ SR. Informatívne správy Štatistického Úradu SR. www.statistics.sk.

kolejności udzieliliby poparcia SNS i partii Smer (po 23%) oraz PSNS (10%). Sympatycy Smeru z kolei wybraliby ANO (24%), HZDS (17%), SDA (9%), SDKÚ i SNS (po 8%). Wyborcy SMK swój drugi głos oddaliby na rzecz SDKÚ (21%) oraz ANO (12%). Najbardziej zróżnicowani pod względem „drugiego poparcia” są wyborcy SDKÚ. Dysponując drugim głosem, oddaliby go na: KDH (25%), DS-D, SDA (po 17%), ANO (12%), Smer (8%) i SMK (6%). Wyborcy ANO w 27% oddaliby swój głos na Smer, 14% wybrałby KDH, zaś po 8% – SDKÚ i HZDS. Z kolei sympatycy KDH w drugiej kolejności poparliby SDKÚ (32%), ANO (18%), HZDS, DS-DÚ i Smer (po 8%).¹⁹

MIEJSCE PARTII POLITYCZNYCH W SYSTEMIE

W konsekwencji wyborów parlamentarnych z 2002 roku do parlamentu słowackiego dostało się siedem partii politycznych. Z wyjątkiem HZDS, SMK oraz KDH są to formacje, które powstały dopiero po wyborach w 1998 roku (Smer, SDKÚ, ANO) lub też na skutek nikłego poparcia nie były do tej pory reprezentowane w parlamencie (KSS).²⁰

Ruch na Rzecz Demokratycznej Słowacji (HZDS). Partia ta należy do najstarszych ugrupowań politycznych działających na Słowacji. Powstała wiosną 1991 roku, kiedy to słowacki odpowiednik Forum Obywatelskiego (działającego w Czechach) – Społeczeństwo Przeciwko Przemocy (VPN – *Verejnost Proti Nasiliu*), uległ rozbiciu na dwie partie: Obywatelską Unię Demokratyczną i HZDS.²¹ Partia ta, sprawująca z krótkimi przerwami do roku 1998 rządy na Słowacji wydaje się być w dużej mierze typem partii wodzowskiej, opartej na autorytecie swego przywódcy – V. Mečiara. Wizerunek lidera HZDS jest jedyną wyraźną wizytówką tego ugrupowania, profil ideologiczny HZDS jest bowiem dość nieczytelny i pozostawia wiele wątpliwości. Stanowi on mieszaninę wartości chrześcijańskich, narodowych, socjaldemokratycznych i liberalnych. Poparcie dla HZDS systematycznie spada. W 1992 roku partia ta otrzymała 37,3% głosów, w 1994 – 35%, w 1998 – 27%, w roku 2002 zaś już tylko 19,5%. Na przestrzeni 10 lat jest to zatem prawie 50% spadek poparcia. HZDS w dużej mierze zaszkodziły ujawnione w ostatnim czasie afery gospodarcze i polityczne, antymečiarowski ostracyzm zdecydowanej większości elit politycznych, nieco staromodny styl uprawiania polityki (który był w stanie porwać tłumy na początku lat 90. w dobie „zachłyśnięcia suwerennością”, nie zaś w warunkach w miarę stabilnego ustroju).²² Nie należy także bagatelizować dokonujących się

¹⁹ M. Škrabala (oprac.), *op. cit.*

²⁰ S. Balik, L. Kopeček, *op. cit.*

²¹ A. Grajewski, *Rok po aksamitnym rozwodzie*, „Więź” 1994, nr 4, s. 140; K. Skotnicki, *op. cit.*, s. 34–35.

²² G. Mesežnikov, *The 2002 Parliamentary Elections in Slovakia and Prospects for Further Development*, Inštitút pre verejné otázky 2002. www.ivo.sk (03.02.03).

w partii rozłamów. Przykładem może być odejście z partii drugiej po V. Mečiarze postaci – Ivana Gašparoviča (obecnego prezydenta Rep. Słowackiej), który założył własną partię o ludzaco podobnej nazwie – HZD (Ruch na Rzecz Demokracji). W efekcie jednak w wyborach w 2002 roku uzyskał jedynie 3,3% głosów i jako były marszałek sejmu znalazł się poza parlamentem, odbierając jednak część poparcia swojemu dawnemu partyjnemu koledze. Nie bez znaczenia dla porażki HZDS okazała się nieudana próba mobilizacji elektoratu na rzecz poparcia w referendum (rozpisanym na wniosek HZDS i SNS), pomysłu przedterminowych wyborów. Do urn udało się wówczas 1/5 uprawnionych do głosowania, wobec czego wynik referendum nie miał mocy prawnej.²³

Słowacka Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna (SDKÚ). W skali poparcia udzielonego w wyborach 2002 roku jest to druga siła polityczna Słowacji. SDKÚ powstała na bazie części środowisk politycznych KDĤ oraz DÚ, jako efekt zmian dokonujących się w SDK – partii stworzonej na użytek wyborów parlamentarnych w 1998 roku (często przyrównywanej do polskiej AWS²⁴), a *de facto* luźnej struktury – platformy, na listach wyborczych której pojawili się przedstawiciele pięciu partii: KDĤ, DÚ, DS (tzw. błękitna koalicja), SDSS i SZS. Partie te uzgodniły między sobą, że ich członkowie wystartują w wyborach jako członkowie SDK, same zaś powstrzymają się od udziału w wyborach.²⁵ Było to podyktowane bardzo restrykcyjną ordynacją wyborczą, która przewidywała, iż partia występująca formalnie w koalicji, chcąc dostać się do parlamentu, musi uzyskać samodzielnie min. 5% głosów. Przewodniczącym SDKÚ został premier rządu słowackiego – M. Dzurinda, dawniej członek KDĤ, który zdecydował się na założenie własnej formacji, gdyż nie akceptował do końca nazbyt konfesyjnej formuły KDĤ.²⁶ W SDKÚ wytworzyły się dwa nurty – chrześcijańsko-demokratyczny oraz liberalny. SDKÚ postrzegana jest w społeczeństwie słowackim jako gwarancja udanej akcesji do struktur zachodnioeuropejskich, zwłaszcza Unii Europejskiej i to zdaje się w dużej mierze być tworzywem kapitału zaufania dla tej formacji.²⁷

Smer. Trzecią partią polityczną pod względem poparcia społecznego jest „czarny koń” wyborów 2002 roku – Smer (Kierunek), partia kierowana przez charyzmatycznego przywódcę, byłego wysokiego dygnitarza SDL’ (partii rządzącej do 2002 r. koalicji) – R. Fico. Wystąpił on z SDL’ już w sierpniu 1999 roku i założył w grudniu tegoż roku własne ugrupowanie, stając tym samym w opozycji do rządu i nie szczędząc mu słów krytyki. W kampanii wyborczej Smer deklarował konieczność odpartyjnienia państwa i odideologizowania

²³ A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 2001, nr 3, s. 132.

²⁴ I. Simko, *op. cit.*

²⁵ J. Svoboda, *Slovenská vládni koalície. Jejich typová charakteristika*, „Středoevropské politické studie” 2000, nr 2. www.iips.cz/cisla/texty/komentare/slovkoal200.html (23.01.03).

²⁶ A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 1997, nr 4, s. 180.

²⁷ S. Balik, L. Kopeček, *op. cit.*

Tab. 2. Partie posiadające reprezentację w parlamencie Słowacji od 1994 roku
Spadek/wzrost liczby mandatów w zestawieniu wyborczym: 1998 i 2002 oraz 1994 i 2002

Lata	HZDS	KDH	DU	SV	SDL'	SMK	SNS	KSS	ZRS	SDK	SDKÚ	SOP	ANO	Smer
1994–1998	61	17	15	18	–	17	9	0	13	–	–	–	–	–
1998–2002	43	–	–	–	23	15	14	0	0	42	–	13	–	–
2002–	36	15	–	–	0	20	0	11	0	–	28	–	15	25
1998 a 2002	–7	–	–	–	–23	+5	–14	+11	0	–	–	–	–	–
1994 a 2002	–25	–2	–	–	–	+3	–9	+11	–13	–	–	–	–	–

Objaśnienia: Pogrubione cyfry oznaczają uczestnictwo danej partii w koalicji rządowej.

Dane zamieszczone w dwóch ostatnich wierszach wskazują na ubytek lub przyrost mandatów poselskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Štatistický úrad SR (<http://www.statistics.sk>).

polityki, przy czym w zasadzie nie precyzował tych ogólnie brzmiących założeń, uciekając się do postulatu przekazania władzy „ekonomistom i ekspertom”.²⁸ R. Fico kreował wizerunek swojej partii jako alternatywy dla klasycznych ugrupowań politycznych, w domyśle – o zużytych i nieprzystających do współczesnych wyzwania formułach. W zamyśle swych twórców Smer miała stać się szansą dla politycznych debiutantów, którzy charakteryzowali się fachowością i innowacyjnością. W rzeczywistości swe miejsce znaleźli w niej „dezertjerzy” z różnych partii politycznych. R. Fico zależało szczególnie na wytworzeniu w społeczeństwie przekonania, że Smer stanowi rozsądną alternatywę („trzecią drogę”) zarówno dla HZDS, jak i dla rządu M. Dzurindy.²⁹ Uciekający się do populistycznej retoryki, specyficznej mieszanki idei socjalistycznych z prawicowym ekstremizmem (np. postulat przywrócenia kary śmierci, odebrania Romom możliwości korzystania z opieki społecznej itp.³⁰) R. Fico zdobył w ostatecznym rozrachunku dla swojej partii poparcie wyborcze rządu 13,5%, co w perspektywie ok. 18–22%, jaką prezentowały badania opinii publicznej, odczytać można w kategoriach porażki. Tym niemniej o wiele większą porażką okazał się fakt niewiejsza do koalicji rządowej, na co liczył R. Fico, nie ukrywając, że jest zainteresowany stanowiskiem szefa rządu. Jedną z przyczyn słabego wyniku Smeru wydaje się być fakt, iż kampania wyborcza tej partii miała nazbyt konfrontacyjny charakter względem prawie wszystkich partii politycznych (głównie rządowych, a zwłaszcza szczególnie nielubianej przez R. Fico – SMK), postrzeganie przywódcy jako „polityka obietnic” aniżeli „polityka czynu”. Nie bez znaczenia był prawdopodobnie także pozostawiony bez jasnej odpowiedzi problem ewentualnej kooperacji z HZDS, której w gruncie rzeczy nie wykluczał, zastrzegając się jedynie, że Smer nie stanie się „odskocznią” dla V. Mečiara i jego stylu uprawiania polityki.³¹ Funkcjonowanie Smeru na scenie politycznej Słowacji przyczynia się raczej do zamazywania porządku charakterystycznego dla zachodnioeuropejskich systemów politycznych, sprawiając, że system partyjny młodej republiki jest wyjątkowo nieczytelny.³² W odróżnieniu jednak od takich partii, jak: ZRS, SOP czy być może ANO, Smer ma szansę nie stać się „partią jednego sezonu”, gdyż w przeciwieństwie do nich posiada stosunkowo stabilne struktury lokalne, dziedziczone głównie po SDL.³³ Z drugiej jednak strony wiele wskazuje na podobieństwo w sposobie pozyskiwania wyborców,

²⁸ M. Krištofik, *Ideové a programové vymedzenie strany SMER*, „Středoevropské politické studie” 2001, nr 3. www.iips.cz/cisla/texty/komentare/smer301.html (03.01.23).

²⁹ S. Balik, L. Kopeček, *op. cit.*

³⁰ R. Fico (w rozmowie z A. Niewiadomskim), *Nie jestem populistą*, „Rzeczpospolita” 18.09.2002. www.rp.pl.

³¹ G. Mesežnikov, *The 2002 Parliamentary Elections...*; Por. M. Krištofik, *Ideové a programové vymedzenie...*

³² A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 2000, nr 7, s. 160.

³³ M. Krištofik, *Ideové a programové vymedzenie...*

zwłaszcza między SOP a Smer. Charakteryzuje się on szybkim wzrostem poparcia dla populistycznych postulatów i nieumiejętnością utrzymania lojalności wyborców na dłuższą metę, a w konsekwencji radykalnym spadkiem poparcia poniżej progu wyborczego.³⁴

Partia Koalicji Węgierskiej (SMK). Podmiotami tworzącymi SMK są: Węgierski Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (MKDH), Węgierski Ruch Obywatelski (MOH) i Ruch Wspólnota (Együttélés). W partii tej funkcjonują dwa wyraźne nurty: chrześcijańsko-konserwatywno-ludowy oraz liberalno-obywatelski.³⁵ Specyfika tej formacji politycznej polega na jej ekskluzywizmie – jej wyborcy rekrutują się prawie wyłącznie spośród społeczności Węgrów słowackich. Jest to bowiem partia, która stawia sobie za cel pierwszorzędny reprezentowanie interesów ok. 600-tysięcznej mniejszości węgierskiej w Słowacji (ok. 10% obywateli). Poza tym SMK jest partią pravicową o wyraźnie prowolnorynkowym obliczu, opowiadającą się za pełną integracją z UE i NATO.³⁶ SMK stanowi część koalicji rządowej od 1998 roku i fakt ten jest dla wielu polityków i obywateli słowackich powodem zgorszenia, gdyż państwo narodowe interpretują oni jako wyłączną własność tworzącego go bytu etnicznego. Inni uczestnicy i obserwatorzy są natomiast przekonani, że jedynie polityczna instytucjonalizacja i efektywna kanalizacja interesów mniejszości węgierskiej poprzez współodpowiedzialność za politykę państwa sprzyjać będzie rozwiązywaniu kwestii węgierskiej, nabrzmiałej za rządów V. Mečiara. Warto przy okazji zauważyć, że mimo podejmowanych starań mniejszość romska, której liczebność szacuje się na ok. 500 tys. (oficjalnie ok. 100 tys.) nie posiada swojej reprezentacji partyjnej.³⁷

Ruch Chrześcijańsko-Demokratyczny (KDH). To najstarsza partia słowacka, której liderem był do roku 2000 były premier Jan Čarnogurský. KDH jest jedynym ugrupowaniem obecnym na cenie politycznej Słowacji od 1990 roku. Posiada ona obecnie względnie stały, choć niewielki elektorat (warto odnotować, że w roku 1990 cieszyła się poparciem rządu 19%, w okresie rozpadu federacji poparcie spadło do poziomu 10–15%³⁸). Uzyskanie 8% poparcia w wyborach z 2002 roku odczytać należy mimo wszystko jako sukces, głównie z tego względu, iż mimo secesji części członków, którzy wraz z M. Dzurindą założyli SDKÚ, udało się jej przetrwać na scenie politycznej. Pozostali bowiem członkowie koalicji SDKÚ całkowicie przestali liczyć się w grze politycznej. Poza tym fakt, iż zmiana powszechnie znanego lidera (od 2000 jest nim Pavol Hrušovský) nie

³⁴ L. Kopeček, *Nová politická strana SMER ve slovenském stranickém systému. Ohrožení vstupu země do Evropské unie?*, „Středoevropské politické studie” 2001, nr 3. www.iips.cz/cisla/texty/komentare/smer101.html (23.01.03).

³⁵ J. Svoboda, *op. cit.*

³⁶ S. Balík, L. Kopeček, *op. cit.*

³⁷ D. Wiczorek, *Problem niepoprawny politycznie*, „Polityka” 2002, nr 46, s. 48.

³⁸ K. Skotnicki, *op. cit.*, s. 35.

przełożyła się na spadek popularności, oznacza programowy, a nie „wodzowski” (jak np. HZDS czy Smer) charakter partii i umacnia jej pozycję na scenie politycznej Słowacji. Oblicze programowe KDĽ tworzą dwie przenikające się tradycje: przedwojennego słowackiego katolicyzmu społecznego oraz powojenna tradycja zachodnioeuropejskiej chrześcijańskiej demokracji.³⁹

Związek Nowego Obywatela (ANO). Partia o liberalnej, choć nieco rozmytej linii ideologicznej, założona przez Pavla Rusko, jednego z właścicieli najbardziej popularnej na Słowacji stacji telewizyjnej – TV Markiza. Wykorzystanie w kampanii wyborczej mediów elektronicznych w znaczący sposób – jak się wydaje – ułatwiło osiągnięcie przyzwoitego jak na nową formację polityczną wyniku 8%. ANO (po polsku – „tak”) – taką opinię wyraża część komentatorów – ma szansę podzielić los SOP i stać się „partią jednego sezonu”. Jest to głównie związane z niemożnością zagospodarowania poparcia poprzez stworzenie stabilnych struktur regionalnych i lokalnych. Warto odnotować, że partia ta przyciągnęła do siebie sporą część elektoratu koalicji rządzącej rozczarowanej jej rządami, a mimo to znalazła się w rządzie z ugrupowaniami tworzącymi poprzednią koalicję.⁴⁰

Komunistyczna Partia Słowacji (KSS). Partia ta powstała w roku 1992 z połączenia Komunistycznej Partii Słowacji '91 oraz Związku Komunistów Słowackich, które to organizacje zdecydowały się wystąpić z nazbyt ich zdaniem reformującej się i tracącej swoje wyraźne lewicowe oblicze SDL'. W latach 90. z uwagi na swój ortodoksyjny komunizm partia ta była konsekwentnie marginalizowana i izolowana zarówno przez obóz V. Mečiarą, jak i przez opozycję antymečiarowską. Jej elektorat rekrutuje się głównie spośród mieszkańców wschodniej Słowacji, czyli terenów znacznie zapóźnionych ekonomicznie względem reszty kraju. Przeszło 100% wzrost poparcia w roku 2002 względem poprzednich wyborów, interpretowany jest jako wyraz dezaprobaty słowackiej prowincji dla polityki rządu M. Dzurindy.⁴¹

Wybory parlamentarne w 2002 roku zakończyły się porażką dla kilku partii, które do tej pory nie miały problemów z przekroczeniem progu wyborczego. Wielkim przegranym okazała się **Słowacka Partia Narodowa (SNS)**, przy czym nie było to wynikiem generalnego spadku poparcia dla partii nacjonalistycznych, ile efektem rozbicia, do którego doszło pod koniec 2001 roku. Powstała wówczas partia o nazwie łądząco podobnej – PSNS, pod przewodnictwem burmistrza Żyliny i dotychczasowego przewodniczącego SNS, Jána Sloty. Przewodniczącym SNS została natomiast Anna Malíková. Obydwie partie uzyskały razem 7% poparcia, co skłania do przypuszczenia, że gdyby zdecydowano się zachować jedność, nacjonałiści mieliby dzisiaj swoją reprezentację w parlamencie. Para-

³⁹ S. Balík, L. Kopeček, *op. cit.*; A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 2001, nr 3, s. 131.

⁴⁰ Idem, L. Kopeček, *op. cit.*

⁴¹ *Ibidem*.

Tab. 3. Wyniki wyborów do Rady Narodowej Republiki Słowackiej w latach 1994–2002

Nazwa partii	Wybory 1994		Wybory 1998		Wybory 2002	
	% poparcia	liczba mandatów	% poparcia	liczba mandatów	% poparcia	liczba mandatów
HZDS	35	61	27	43	19,5	36
KDH	10,1	17	SDK 26,3	42	8,3	15
DÚ	8,6	15			–	–
DS	3,4	0			–	–
SDSS	SV 10,4	18			–	–
SZS					1	0
HP			–	–		
SDL'			14,7	23	1,4	0
SMK	10,2	17	9,1	15	11,2	20
SOP	–	–	8	13	–	–
SNS	5,4	9	9,1	14	3,3	0
KSS	0,7	0	2,8	0	6,3	11
SDKÚ	–	–	–	–	15,1	28
Smer	–	–	–	–	13,5	25
ANO	–	–	–	–	8	15
PSNS	–	–	–	–	3,7	0
HZD	–	–	–	–	3,3	0
ZRS	7,3	13	1,3	0	0,5	0
Inne partie	9,6	–	1,7	–	4,9	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Štatistický úrad SR (<http://www.statistics.sk>).

doksem jest również fakt, iż do parlamentu nie weszła umiarkowana **Partia Lewicy Demokratycznej (SDL')**, podczas gdy komuniści (KSS) zdobyli aż 11 mandatów. SDL' jako następczyni Komunistycznej Partii Słowacji (terytorialnej organizacji Komunistycznej Partii Czechosłowacji) jeszcze w połowie lat 90. liczyła sobie ok. 60 tys. członków. Z listy SDL' startowali także przedstawiciele SOP i SDSS. Jest to partia, która w odróżnieniu od np. KSS akceptuje zasady demokracji liberalnej i mechanizmy gospodarki wolnorynkowej. W polityce zagranicznej SDL' zasadniczo popiera natomiast opcję prozachodnią.⁴² Progu wyborczego nie udało się przekroczyć także „modernistom” z **Socjalnej Alternatywy Demokratycznej (SDA)**, którzy zdobyli 1,79% głosów.⁴³

⁴² A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 1994, nr 9, s. 174.

⁴³ S. Balik, L. Kopeček, *op. cit.*

KLASYFIKACJA PARTII POLITYCZNYCH

Słowacki system partyjny nie poddaje się łatwo klasyfikacji. Główną przyczyną jest tutaj nieostrość podziałów ideologicznych – istnienie wielu partii, których programów politycznych nie można jednoznacznie zakwalifikować do opcji lewicowej, prawicowej lub centrowej. Stanowią one najczęściej „mieszankę ideologiczną”. Wiąże się to w dużej mierze z powstawaniem coraz to nowszych formacji politycznych, które wchodzą „przebojem” na rynek polityczny i uzyskują wysokie poparcie społeczne (SOP, Smer, ANO). Najogólniej rzecz ujmując, *de facto* do roku 2002 system partyjny Słowacji można podzielić na dwa obozy – mečiarowski i antymečiarowski, z czego ten drugi stanowił egzotyczną mieszankę partii prawicowych i lewicowych – „lewo-prawa koalicja”, której celem było odsunięcie od władzy HZDS i SNS. Fundamentalną identyfikacją partyjną było poparcie lub niezgoda na styl rządów V. Mečiarą, względy ideologiczne schodziły wówczas na plan dalszy. Dopiero po wyborach w 2002 roku system partyjny zaczyna się powoli krystalizować w oparciu o klasyczną linię podziału na lewicę oraz prawicę i pod tym kątem zawierane są sojusze wyborcze.⁴⁴

Do partii o wyraźnym obliczu prawicowym lub centroprawicowym zaliczyć należy głównie partie chadeckie SDKÚ i KDH, liberalną ANO oraz partię mniejszości węgierskiej SMK. Partiami lewicowymi są zdecydowanie komunistyczna KSS oraz zdruzgotana w ostatnich wyborach SDL'. Z kolei takie formacje jak HZDS czy obie partie narodowe: SNS i PSNS trudno jest jednoznacznie sklasyfikować, gdyż ich narodowej orientacji często towarzyszą zdecydowanie lewicowe koncepcje gospodarcze. Jeszcze większych wątpliwości nastrocza Smer, którego program polityczny jest wyjątkową mieszanką wszystkich możliwych opcji ideologicznych. Zdecydowanie o wiele łatwiej jest przeprowadzić klasyfikację słowackich partii politycznych w oparciu o np. kryterium poparcia dla integracji z UE czy NATO. Partie tworzące koalicję rządową (centroprawicową) uznać można za najbardziej przychylnie integracji, opozycyjne zaś – głównie SNS, PSNS, KSS czy ZRS za dość niechętnie lub nawet wrogie członkostwu Słowacji w UE i NATO.⁴⁵ HZDS czy Smer sytuują się w centrum tego podziału, nie prezentując dostatecznie wyraźnego stanowiska w tej sprawie.⁴⁶

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Lider ZRS, Jan Lupták w 1996 roku nazwał publicznie NATO „wrogiem pokoju na świecie”, zaś Jan Slota z SNS stwierdził m.in., iż Słowacja coraz bardziej akceptuje pogląd, że NATO nie powinno się rozszerzać na Wschód: „Nie możemy dopuścić do tego, aby ekspansja NATO destabilizowała Europę, a broń jądrowa była rozmieszczana na naszej ziemi. Słowacja musi być przyjacielem Rosji”. Cyt. za: A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 1997, nr 1, s. 174.

⁴⁶ L. Kopeček, *op. cit.*; Warto jednak odnotować słynną wypowiedź ówczesnego premiera Słowacji, V. Mečiarą, który w 1995 roku stwierdził, iż „Jeżeli nie osiągniemy swoich celów na Zachodzie, to zwrócimy się na Wschód”. Cyt. za: A. Grajewski, *Kronika słowacka*, „Więź” 1995, nr 7, s. 163.

SUMMARY

The present paper analyzes the process of emergence and evolution of the party system in the Slovak Republic within the years 1993–2002. Two essential perspectives were presented. One makes it possible to view the party system through the prism of changes going on in it (and in its environment). In this case the specific traits of this system during the period in question were presented, that is from the emergence of the Slovak Republic until the recent parliamentary election. The main trends and periods in the development of Slovak political scene were indicated, with the main emphasis on transformations, which were effected in the Slovak Republic after the 1998 elections. This part concludes with the issue of legal institutionalization of political parties in Slovakia. The other perspective in turn provides an opportunity to view the party system through the prism of its elements. The objects analyzed in this case are political parties (and party coalitions) such as: Movement for Democratic Slovakia (HZDS), Slovak Democratic and Christian Union (SDKÚU), Smer, Hungarian Coalition Party (SMK), Christian-Democratic Movement (KDH), Alliance of the New Citizen (ANO) and Communist Party of Slovakia (KSS). These are the parties that, as a result of the 2002 elections, were elected to the Slovak parliament. The author answers the question about the so-called social base (electorate) of individual parties (adopting the criterion of social status, and regional and ideological criteria). The study also indicated the position of political parties in the system and tried to typologize them.